

Posudek disertační práce Mgr. Felixe Boreckého *Role imaginace v estetické zkušenosti u Mikela Dufrenna*

Předložená práce se prostřednictvím francouzského estetika a filosofa zaměřuje na detailní, monografickou analýzu imaginace jakožto kategorie, která má od dob preromantických či romantických estetik a filosofii umění stěžejní postavení v úvahách o umělecké tvorbě. Jakkoli je její vymezení napohled jakoby „úzké“ v tom smyslu, že se v ní rozborů a reflexe většinou týkají Dufrennovy koncepce nebo kolem ní soustředěně krouží, přesto (anebo právě proto) se disertace mnohdy dotýká fundamentálních otázek estetické zkušenosti i moderního umění. Důvodem jsou nejen hloubka, soustředěnost a v mnoha ohledech preciznost Dufrennova myšlení, ale také jeho originální navazování na některé tradiční, podstatné proudy evropské reflexe. Těmto aspektům pak jde v ústředí úsilí kol. Boreckého o trpělivou, koncentrovanou a formulačně pregnantní analýzu, o celkově uvážlivé, systematické strukturování práce, v níž se také jedná o „kritickou rehabilitaci pozapomenutého autora“ (s. 10).

Máme tak před sebou převážně kompaktní disertaci s jasně definovaným záměrem a důsledně sledovaným předmětem, jehož jádro tvoří Dufrennovy klíčové pojmy a koncepce imaginace / imaginárna (transcendentální imaginace), prezenze (estetika prezenze a fenomenologická deskripce) a konečně téma *a priori* v estetické zkušenosti (kritika empirismu a vazby k hermeneutickému kruhu). – V Úvodu je problém otevřen načrtnutím dvou základních přístupů k umění podle J. Habermase (jeho dichotomizace má ovšem četné antecedenty odvozené z pozdějšího rozpojování, zvažování i zpochybňování trojí aristotelovské funkce uměleckého díla: *docere, movere, placere*, viz Horatius, francouzští klasicisté, zvl. Boileau, až po romantickou autonomizaci imaginace / poezie), tzv. schillerovského a baudelairovského, dále polarizací francouzské fenomenologické estetiky (Dufrenne a Sartre) a vytčením role „imaginace a

imaginárna jako základní linie práce“ (s.10). Autor v Úvodu předběžně podtrhuje kontinuitu (důslednost) Dufrennova myšlení, ale současně se také kriticky vyslovuje k jisté nekoherenci jeho estetiky (kantovská tradice x filosofie prezence), která – zdá se – jako by vytvářela, při celkovém pohledu na Dufrenново dílo a zvažování jeho hlavních akcentů, určitou tenzi (produktivní, anebo sterilní?). Charakterizuje místo M. Dufrenna ve francouzské filosofii a shrnuje recepci díla a myšlení s důrazem na podněty v té sekundární literatuře, která mu poskytovala podněty a byla i oporou.

(*Poznámky ke konceptům disertace.*) Za stěžejní inspiraci a tradici bývá u Dufrenna obvykle považován vedle filosofické fenomenologie a antropologie německý idealismus jako historický filosofický směr (kantovská tradice a zvl. F. Schelling). Rád bych při této příležitosti tuto tradici jen krátce doplnil – hlavně pokud jde o tradici *a priori* – poukazem na J. G. Herdera, obecněji na metafyzické proudy v osvícenství, ale především na Herderovo objevování zakořeněnosti, iracionality a situovanosti člověka („Volksgeist“, kolektivní „Anschauungen“ děděné v jazyce: *Ještě jedna filozofie dějin...*, *Pojednání o původu řeči* aj.). Při četbě disertace mě však zaujala možnost posoudit i další starší kořeny Dufrennova myšlení, tentokrát francouzské, a to nejen v souvislosti s Merleau-Pontym, Bachelardem, Ricœurem aj. Myšlení osvícenců, respektive jejich druhé generace (Rousseau, Diderot), mnohdy zvažuje podíl rozumu a citu na lidském poznávání. I když usilují o jejich rovnováhu, komplementaritu (dialektiku), přesto nakonec přiznávají (Rousseau) prioritu citu coby bezprostřednímu způsobu poznání, který se nás dotýká přímo, a s ním i rozlehlé oblasti „in-vidence“ (věnoval se jí jako amatérský psycholog už vévoda de La Rochefoucauld ve svých *Maximách* a je námětem anglických románů 18. století, na něž lze nahlížet jako na „praxi“ preromantické estetiky). – To je ovšem příliš široké pole dnes už s asi poněkud omšelým, či dokonce banalizovaným problémem. Vzhledem k intencím práce kol. F Boreckého by byla možná zajímavější reference k nečinné a činné imaginaci (obrazotvornosti) u Rousseaua (*O původu nerovnosti mezi lidmi*) – a to s přihlédnutím k interpretaci J. Derridy –, odlišující „srdce divocha“ od „člověka civilizovaného“; dále k rozlišování (nedůslednému) netvůrčí fantazie a tvůrčí imaginace v evropském, zejména německém romantismu. Návaznost na určitý typ francouzského myšlení by snad bylo možné sledovat také ve spekulativnosti Dufrennova myšlení, a to opět v souvislosti s přijetím rizika filosofické hypotézy u Rousseaua (viz jeho slavná věta v *Původu*: „Především vynechme všechna fakta...“).

Předchozí odstavec měl pouze naznačit, k čemu by inspirativní práce mohla, či dokonce měla podněcovat: ke kladení dalších otázek, k jejich rozšiřování i zobecňování. Také to je podle mě smyslem promyšlené a vypracované disertace, která si stanovila za cíl postupně sledovat, tzn. analyzovat i komparovat, fáze estetické zkušenosti a úlohu, jakou při ní hrají poznávací síly (na prvním místě imaginace). Je nutné ocenit – navzdory občasné nerozlišitelnosti deskripce (reprodukce) Dufrennových textů a s ní splývajících komentářů, navzdory jisté repetitivnosti, korelující ovšem s podobou Dufrennova myšlení – minuciózní rozbory a postupy F. Boreckého, když vysvětluje Dufrennovu korekci Kantova *a priori*, když rozebírá Dufrenново fenomenologické stanovisko nebo jeho řešení nástrah idealismu i naturalismu, když analyzuje význam apriorních konstant pro poznání . – To jsou problémy a náměty ústředních částí práce (zde bych měl jen drobnou připomínku k pasáži na s. 93 o empirických rámcích estetické zkušenosti, kde bych místo kritizovaných naivních, přímočarých výkladů viděl spíše příležitost pro přístupy recepční estetiky, akcentující zkušenost příjemce s tradicí žánru, stylu, reprezentace tematiky atp.).

Za velmi účinnou pro osvětlení specifík Dufrennova myšlení pokládám komparaci jeho postupů s idejemi hermeneutiky (zvl. s Gadamerem). – Rozšiřujícím dovětkem práce je pak reflexe spojitostí Dufrennovy koncepce imaginárna s hlubinnou psychologií. Tady se z mého pohledu nejvíce otevírá možnost pro oblast literární estetiky s ohledem na archetypální kritiku nebo mýtopoetiku, zásadně se inspirující Jungovou teorií archetypu jako mentální predispozice, apriorně dané, instinktivní formy zobrazování tvarující lidskou zkušenost prostřednictvím samotné struktury mozku.

Disertační práci Mgr. Felixe Boreckého považuji za mimořádně zdařilou a plně ji doporučuji k obhajobě. – Předloženou disertační práci předběžně klasifikuji jako prospěl.

V Praze 13. 1. 2017

prof. PhDr. Zdeněk Hrbata, CSc.

